

Dataskydd.net Sverige
c/o Anders Lundquist
Eningebölevägen 44
749 61 Örsundsbro

Miljö- och energidepartementet
Tegelbacken 2
111 52 Stockholm

Lund 2015-09-25

Remissyttrande över Ei R2015:09 – Funktionskrav på framtidens elmätare (M2015/2234/Ee)

Dataskydd.net avstyrker Energimarknadsinspektionens förslag. Energimarknadsinspektionen anför inga skäl till att deras förslag om funktionskrav skulle hjälpa uppdragsställaren att uppnå sina målsättningar. Tvärtom har Energimarknadsinspektionen presenterat flera skäl till att de specifika åtgärder uppdragsställaren velat få utredda inte hjälper uppdragsställaren uppnå de målsättningar man har haft med åtgärderna. Förslagen har vidare allvarliga konsekvenser för mänskliga rättigheter. Dessa finns kartlagda i andra EU-länder och forskning. Energimarknadsinspektionen bortser ifrån och slarvar med säkerhetsanalysen, vilket får konsekvenser för säkerhet i landets kritiska infrastruktur. Detta har kartlagts i flera stora statliga utredningar under 2015.

Introduktion

Dataskydd.net uppfattar att Energimarknadsinspektionen har lämnat datasäkerhet och dataskydd som sidofrågor i utarbetandet av funktionskrav. Energimarknadsinspektionen skriver "[d]e tillfrågade respondenterna har inte tolkat att funktionskravet skulle innebära någon förändring jämfört med nuvarande säkerhetsnivå för datahantering. Samtliga mätsystemleverantörer uppger att de har byggt in säkerhetslösningar i sina respektive mätsystem som gör att de håller en god säkerhetsnivå." Det borde vara uppenbart att mätsystemleverantörer upplever att deras egna produkter är tillräckligt säkra. Beslutsfattare och allmänhet behöver rimligen beredas möjlighet att ta del av är en oberoende granskning av dessa påståenden. Någon sådan har inte gjorts.

I flera stora utredningar 2015 har regeringen påtalat att den ökade användningen av elektroniska system i flera viktiga basinfrastrukturer skapar nya säkerhetsutmaningar.¹ IT-lösningar med tillhörande säkerhetsproblem i till exempel elnäten utmålades som ett allvarligt och kritiskt hot mot nationens intressen och säkerhet. Energimarknadsinspektionens förberedelser inför vidare lansering av smarta elmätare i elnäten måste antas ha stor bäring på de säkerhetsproblem vi kan förvänta oss i basinfrastrukturen. Därför är det viktigt att Energimarknadsinspektionen inte slätar över dataskyddsfrågor och datasäkerhetsfrågor.

Energimarknadsinspektionen verkar avfärda resultaten från en forskningsstudie från Umeå universitet de själva tillsatt och betalat för, och som omnämns

Ei R2015:09, s. 96

Se t.ex. SOU 2015:25, s. 226–228

Ei R2015:09, s. 46

¹SOU 2015:23 – *Informations- och cybersäkerhet i Sverige. Strategi och åtgärder för säker information i staten* samt SOU 2015:25 – *En ny säkerhetsskyddslag*.

i rapportens fjärde kapitel.² Denna studie anger “den starka tilltro till efterfrågeflexibilitet som ibland ges uttryck för grundar sig på en naiv föreställning om hushållens anpassningsbarhet och vilja.” Givet att grundmålsättningen är att få en mer effektiv energianvändning i samhället, hade Energimarknadsinspektionen kunnat varna uppdragsgivaren att metoden att styra hushållens energikonsumtion på granulär nivå har låg utdelning och i värsta fall till och med är “naiv”.

Den största energikonsumtionen i hushåll går till uppvärmning. Det är genom att optimera nätbelastningen som besparingar i elnätet kan uppstå och konsumentpriserna bli lägre. Sådan optimering kan dock inte ske per hushåll, utan per kvarter - till exempel i de elskåp som fördelar energi mellan många olika hushåll i ett visst kvarter. Den privatlivskränkande granulariteten³ i mätningarna som Energimarknadsinspektionen driver på är inte lämpliga för att uppnå energibesparingar. Däremot möjliggör de inträngande övervakning av vilka apparater i hushållet som används vid vilka tider - både av parter utanför hushållet, och mellan parter i hushållet.

Det är oansvarigt av Energimarknadsinspektionen att inte tydligt presentera detta för uppdragsgivarna. Detta gäller självklart i förhållande till mänskliga rättigheter, men lika uppenbart i förhållande till statens mål med en säker infrastruktur.

Europeiska dataskyddstillsynsmannen skriver i sin strategi för det datadrivna samhället om värdighet och privatliv⁴ följande:

Rörelsen för mänskliga rättigheter försökte i svallvågorna av den industriella revolutionen att säkra allmänintresset genom respekt för individen. EU:s stadga för mänskliga rättigheter, FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter tar alla sin ansats i den mänskliga värdighetens okränkbarhet. /.../ Kränkning av värdigheten kan innefatta objektivering, om en individ reduceras till ett verktyg i någon annans tjänst. Privatliv är en grundsten i den mänskliga värdigheten [och i] Tyskland har rätten till ”informationssjälvbestämmande” grundats i rätten till den egna värdigheten och utvecklingen av den egna personligheten[.]

Energimarknadsinspektionens kortfattade behandling av privatlivsproblemen med smarta mätare rimmar illa med detta. Påtryckningar mot privatpersoner att ta del av mer information om hur de betar sig i sina egna hem i syfte att få dem att anpassa sina privata liv efter elnätets behov, är inte ett uttryck för respekt för den mänskliga värdigheten. Det ger också intrycket av reduktion av människan till ett verktyg i det allmännas tjänst.

Det europeiska läget, dataskydd och marknaden

I flera EU-länder har säkerhets- och dataskyddsproblematik uppfattats som så stor att bara de konsumenter som själva valt att installera smarta mätare behöver

Broberg, m.fl. “En elmarknad i förändring”, 2014. s. 31

Se t ex Carluccio, Brinkhaus, m.fl. CCC, 2011.

European Data Protection Supervisor, Opinion 4/2015 *Towards a new digital ethics*, s. 12. Översättning: Amelia Andersdotter

²Broberg, Thomas. Brännlund, Runar. Kazukauskas, Andrius. Persson, Lars. Vesterberg, Mattias, ”En elmarknad i förändring – Är kundernas flexibilitet till salu eller ens verklig?” Umeå universitet, augusti 2014. Rapport beställd av Energimarknadsinspektionen.

³Carluccio, D., Brinkhaus, S., *Smart hacking for privacy*, CCC, 2011. Tillgänglig på <https://events.ccc.de/congress/2011/Fahrplan/events/4754.en.html>

⁴Tillgänglig online på https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Opinions/2015/15-09-11_Data_Ethics_EN.pdf

göra det. Till dessa hör Nederländerna⁵ och Tyskland.⁶ Energimarknadsinspektionen tar själv upp att dessa diskussioner har ägt rum, men drar inga vidare slutsatser av detta.

Ei R2015:09, s. 35

I till exempel Tyskland framstår stamnäten som den huvudsakliga anledningen att man inte kan gå vidare med nästa generations elförsörjning⁷ snarare än privatpersoners bristande förmåga att anpassa sig efter elnätet. Energimarknadsinspektionen observerar detta med uttalandet att "Tyskland har valt en mer marknadsorienterad lösning för införandet av elmätare. Det finns inga tydliga krav från myndigheterna, och kostnaderna vägs i många fall inte upp av nyttorna vilket har bidragit till en långsam utveckling i Tyskland."

Ei R2015:09, s. 32-33.

Människan i elnätet

Det saknas tydlighet kring vem som har rätt till mätresultat och individuella profiler skapade av mätresultat.⁸ För att motverka individuell maktlöshet inför både stat och företag krävs att dataskydd är en inbyggd del i hur myndigheter som Energimarknadsinspektionen förhåller sig till teknik. Dataskydd ska inte vara en eftertanke utan en grundtanke, vilket också stöds av EU:s dataskyddsreform, där "inbyggt integritetsskydd" lyfts fram som en grundpelare.

Se Datainspektionen, vägledning. "Inbyggd integritet – Privacy by design" Januari 2012.

Energimarknadsinspektionen skriver:

De[t] bör [...] lyftas fram att kundernas intresse för sin elförbrukning, och villighet att ändra på sitt beteende, hittills visat sig vara lågt. Studien *En elmarknad i förändring – Är kundernas flexibilitet till salu eller ens verklig?* visar att kundernas önskade ersättning för att ändra beteende och flytta last är långt högre än besparingspotentialen. Det låga intresset för timmätning tyder också på att många kunder i dagsläget är relativt ointresserade av sin elförbrukning. Enklare tillgång till realtidsvärden skulle dock kunna vara ett steg i rätt riktning för att få aktivare kunder.

Ei R2015:09, s. 46

Det finns alltså både tekniska svårigheter för säkerhet och dataskydd och ett lågt konsumentintresse för de avancerade mätsystemen. Energimarknadsinspektionen identifierar båda problemen, samt att de smarta elmätarna inte nödvändigtvis är marknadsmässigt gångbara (se ovan). Inspektionen borde också ha lyft:

För ett normalt hushåll finns inte möjligheten att optimera det privata livet efter det offentligas önskemål: man måste äta vissa tider, koka kaffe andra tider, och tvätta vid de tillfällen man är hemma och samtidigt inte stör grannar. Bara

⁵Cuijpers, Colette, Koops, Bert-Jaap. Smart Metering and Privacy in Europe: Lessons from the Dutch Case. I *European Data Protection: Coming of Age*. Gutwirth, Leenes, de Hert, Poulet (red.), s. 269–295. Springer Verlag, 2013.

⁶Pallas, Frank. Beyond Gut Level – Some Critical Remarks on the German Privacy Approach to Smart Metering. I *European Data Protection: Coming of Age*. Gutwirth, Leenes, de Hert, Poulet (red.), s. 313–347. Springer Verlag, 2013.

⁷Mengewein, Julia. German Utilities Paid to Stabilize Grid Due to Increased Wind and Solar. I Bloomberg, 25 juli 2014. Julia Mengewein skriver: "Germany's push toward renewable energy is causing so many drops and surges from wind and solar power that more utilities than ever are receiving money from the grids to help stabilize the country's electricity network. Twenty power companies including Germany's biggest utilities, EON SE and RWE AG, now get fees for pledging to add or cut electricity within seconds to keep the power system stable, double the number in September, according to data from the nation's four grid operators." Tillgänglig på: <http://www.renewableenergyworld.com/news/2014/07/german-utilities-paid-to-stabilize-grid-due-to-increased-wind-and-solar.html>

⁸Hildebrandt, Mireille, Gutwirth, Serge (red.). *Profiling the European Citizen: Cross-Disciplinary Perspectives*. Springer Verlag, 2008.

arbetslösa människor utan barn kan rimligtvis leva upp till de stränga krav för individers privata beteende som projekt för smarta elmätare ställer upp.

Att ständigt kontrolleras när man använder lampor, datorer, tv-apparater och vattenkokare kan skapa eller förstärka friktion inom hushåll. Inte alla som kommer att mätas har ett praktiskt val att undvika mätning. Nyligen publicerade University College London en studie inom ramen för sitt forskningsprojekt kring aktivt åldrande som menar att barn som kontrolleras mindre av föräldrarna under uppväxten blir lyckligare som vuxna.⁹ Den större samhällsnyttan kan vara att begränsa föräldrars möjlighet att detaljkontrollera sina barns, om detta innebär att man får färre problem med psykisk ohälsa när barnen växt upp.

Den största energikonsumtionen i hushåll går till uppvärmning. Det är genom att optimera nätbelastningen som besparingar i elnätet kan uppstå och konsumentpriserna bli lägre. Den privatlivskränkande granulariteten i mätningarna som Energimarknadsinspektionen driver på för är inte nödvändig för att uppnå detta mål. Information per kvarter är tillräckligt (jämför "smarta gateways" i Tyskland). Det är oansvarigt av Energimarknadsinspektionen att inte tydligt presentera detta för uppdragsgivarna.

Förslag

Utifrån rapportens sidomaterial finns det anledning att ifrågasätta uppdragsgivarens möjligheter att lyckas med de mål uppdragsgivaren ställt upp med de metoder uppdragsgivaren har föreslagit. Dataskydd.net föreslår att Energimarknadsinspektionen är tydlig med detta, istället för att åsidosätta säkerhets- och dataskyddsaspekter. Energimarknadsinspektionen presenterar till exempel inte uppskattningar och mätningar över hur mycket energi som faktiskt kan sparas genom dessa åtgärder, och hur mycket pengar slutkonsumenter faktiskt kan förväntas spara. Umeåstudien indikerar att både energibesparingar och kostnadsreduceringar i allmänhet kan förväntas vara mycket små.

Kränkningar och intrång i privatlivet måste vara proportionerliga och nödvändiga givet ett samhällsintresse. I dagsläget har Energimarknadsinspektionen inte presenterat trovärdig information till stöd för att en politisk lansering av smarta elmätare är proportionerlig och nödvändig.

Broberg m.fl. 2014

Amelia Andersdotter
Ordförande, Dataskydd.net

⁹Children of more caring, less controlling parents live happier lives. Tillgänglig på <http://www.nshd.mrc.ac.uk/news-events/recent-news/children-more-caring-less-controlling-parents-live-happier-lives/>